

NORGES HØYESTERETT

Den 9. oktober 2013 avsa Høyesterett dom i

HR-2013-02115-A, (sak nr. 2013/1167), straffesak, anke over dom,

A (advokat John Christian Elden)

mot

Den offentlige påtalemyndighet (statsadvokat Erik Førde)

S T E M M E G I V N I N G :

- (1) Dommer **Bull**: Saken gjelder domfellelse for overtredelse av straffeloven § 224 om menneskehandel. Spørsmålet er særlig om bestemmelsen kan anvendes overfor den som selv har utnyttet fornærmede seksuelt, og om bestemmelsen i så fall kan anvendes i konkurrans med straffeloven § 193 om utnyttelse av avhengighetsforhold til seksuell omgang.
- (2) A og hans samboer B ble 15. november 2011 satt under tiltale for overtredelse av straffeloven § 224 første ledd bokstav a jf. annet ledd bokstav a og b og § 193 første ledd. Tiltalen gjaldt også – som post III – brudd på straffeloven § 202a bokstav a og b om kjøp av seksuelle tjenester, men dette ble de frifunnet for i tingretten. Tiltalebeslutningens post I og II lød slik:

"I Straffeloven § 224 første ledd bokstav a, jfr. annet ledd bokstav a og b

for ved trusler, misbruk av sårbar situasjon eller annen utilbørlig adferd å ha utnyttet en person til andre seksuelle formål, eller for å ha lagt forholdene til rette for slik utnyttelse, eller på annen måte å ha medvirket til utnyttelsen eller forledelsen.

Grunnlag:

a)

I perioden fra søndag 13. september 2009 til tirsdag 23. mars 2010 på bopel i ----- -- i X, etter å ha fått C til å flytte fra Filipinene til Norge for å bo og arbeide hos seg som au-pair, utnyttet han/hun henne til seksuelle formål ved å forlange at hun skulle ha seksuell omgang og/eller utføre seksuelle handlinger med ham når han måtte ønske det. Når hun protesterte truet han med å 'sende henne tilbake' eller lignende. C var i en sårbar situasjon idet hun var uten inntekt og huset hun bodde i brant ned.

b)

I perioden lørdag 6. til tirsdag 23. mars 2010, på bopel i ----- -- i X, og etter å ha fått D til å flytte fra Filipinene til Norge for å bo og arbeide hos seg som au-pair, utnyttet han/hun henne til seksuelle formål ved å forlange at hun skulle ha seksuell omgang/ og eller utføre seksuelle handlinger med ham når han måtte ønske det. Når hun protesterte truet han med å 'sende henne tilbake' og/eller få noen til å fortelle familien hennes hva hun foretok seg i Norge eller lignende. D var i en sårbar situasjon idet hun blant annet har to små barn og var uten inntekt og mulighet til å forsørge disse.

II Straffeloven § 193 første ledd

for å ha skaffet seg eller en annen seksuell omgang ved misbruk av stilling, avhengighetsforhold eller tillitsforhold

Grunnlag er følgende forhold eller medvirkning til dette:

a)

I perioden fra søndag 13. september 2009 til tirsdag 23. mars 2010 på bopel i ----- - i X, utnyttet han sin stilling og/eller avhengighetsforhold som Cs arbeidsgiver og husvert, ved at han ved gjentatte anledninger skaffet seg seksuell omgang med henne, herunder samleie.

b)

I perioden fra lørdag 6. mars 2010 til tirsdag 23. mars 2010 på bopel i ----- -- i X, utnyttet han sin stilling og/eller avhengighetsforhold som Ds arbeidsgiver og husvert, ved at han ved gjentatte anledninger skaffet seg seksuell omgang med henne, herunder samleie."

- (3) Oslo tingrett avsa 2. februar 2012 dom med slik domsslutning for så vidt gjelder straffekravet i tiltalebeslutningens post I og II og fornærmedes oppreisningskrav:

"1. A, født 01. april 1959, dømmes for overtredelse av straffeloven § 224 første ledd bokstav a, jf. annet ledd bokstav a og b og straffeloven § 193 første ledd, jf. straffeloven § 62 første ledd, til en straff av fengsel i 1 – ett – år og 6 – seks – måneder. 9 – ni – måneder av fengselsstraffen gjøres betinget med en prøvetid på 2 – to – år. Ved avsoningen av den ubetingede del skal fragå 3 – tre – dager for utholdt varetekt.

...

3. B, født 21. mai 1979, dømmes for overtredelse av straffeloven § 224 første ledd bokstav a, jf. annet ledd bokstav a og b og straffeloven § 193 første ledd, jf. straffeloven § 62 første ledd til en straff av fengsel i 6 – seks – måneder, som gjøres betinget med en prøvetid på 2 – to – år. Ved en eventuell avsoning skal fragå 2 – to – dager for utholdt varetekt.

...

6. Innen 2 – to – uker betaler A og B in solidum i oppreisning til C et beløp stort kr 130.000,- – kronerettthundreogtrettitusen 0/100 –, tillagt lovens rente fra forfall til betaling skjer.

7. **Innen 2 – to – uker betaler A og B in solidum i oppreisning til D et beløp stort kr 80.000,- – kroneråttitusen 0/100 –, tillagt lovens rente fra forfall til betaling skjer. "**

(4) A og B anket til lagmannsretten. Borgarting lagmannsrett avsa 2. april 2013 dom som har slik domsslutning:

- "1) **A dømmes for overtredelse av straffeloven §§ 193 første ledd og 224 første ledd bokstav a, jf. annet ledd bokstav a og b, jf. § 62, til en straff av fengsel i 2 – to – år, hvorav 6 – seks – måneder gjøres betinget med en prøvetid på 2 – to – år. Til fradrag i straffen går 3 – tre – dager for utholdt varetekt.**
- 2) **B dømmes for overtredelse av straffeloven § 193 første ledd, jf. § 62, til en straff av fengsel i 6 – seks – måneder som gjøres betinget med en prøvetid på 2 – to – år. Til fradrag i straffen går 2 – to – dager for utholdt varetekt.**
- 3) **B frifinnes for tiltalens post I a og I b.**
- 4) **A og B betaler in solidum 130 000 – etthundreogtrettitusen – kroner til C innen 2 – to – uker etter forkynnelse av denne dom, med tillegg av forsinkelsesrente fra forfall til betaling skjer.**
- 5) **A og B betaler in solidum 100 000 – etthundretusen – kroner til D innen 2 – to – uker etter forkynnelse av denne dom, med tillegg av forsinkelsesrente fra forfall til betaling skjer.**
- 6) **Sakskostnader idømmes ikke."**

(5) Anke til Høyesterett ble inngitt av så vel A som B. Ankene gjaldt saksbehandlingen, lovanvendelsen og straffutmålingen. I tillegg ble det bejært ny behandling av de sivile krav. I beslutning 1. juli 2013 besluttet ankeutvalget å henvise As anke for så vidt gjelder anvendelsen av straffeloven § 224 og spørsmålet om straffeloven § 224 og § 193 kan anvendes i konkurrens. For øvrig ble ankene nektet fremmet.

(6) Jeg nevner at saken opprinnelig også gjaldt en tredje person. Han var tiltalt for brudd på straffeloven § 166 om falsk forklaring, ved at vedkommende overfor utlendingsmyndighetene hadde opplyst at den ene av de to fornærmede, som begge arbeidet som au pair hos tiltalte og hans samboer, skulle være au pair hos ham. Han ble dømt for dette i tingretten, og hans anke ble forkastet av lagmannsretten i en egen sak. Saken for Høyesterett gjelder ikke ham.

(7) *Mitt syn på saken*

(8) De relevante deler av straffeloven § 224 lyder:

"Den som ved ... misbruk av sårbar situasjon ... utnytter en person til ... seksuelle formål ... straffes for menneskehandel med fengsel inntil 5 år."

(9) A har for det første anført at straffeloven § 224 ikke rammer den som misbruker en annens sårbare situasjon til *selv* å utnytte vedkommende seksuelt.

(10) Straffeloven § 224 i den utforming jeg har gjengitt, ble vedtatt i 2003 til gjennomføring av den såkalte Palermo-protokollen for å forebygge, bekjempe og straffe handel med

mennesker, særlig kvinner og barn. Protokollen supplerer FNs konvensjon mot grenseoverskridende organisert kriminalitet. Den norske gjennomføringsbestemmelsen går imidlertid, etter et bevisst valg fra lovgivers side, lenger enn protokollen på to punkter: For det første omfatter § 224 ikke bare den organiserte, grenseoverskridende kriminalitet. For det annet rammer bestemmelsen ikke bare bakmennene, men også den som står for utnyttelsen. Jeg viser her til Ot.prp. nr. 62 (2002–2003) s. 62, hvor det er sitert fra det forutgående høringsbrevet:

"Alternativ 2 rammer i hovedsak de typiske bakmannshandlingene, mens alternativ 1 [som ble lovens løsning] også rammer den som selv står for utnyttelsen. Palermoprotokollen retter seg bare mot bakmennene. Men det kan være vel så viktig å ramme de som faktisk står for utnyttelsen av den enkelte person – for eksempel den som utnytter en person til å utføre tvangsarbeid for seg – som den som bistår til slik utnyttelse. Lovteknisk er det antakelig også mest hensiktsmessig å ramme utnyttieren og bakmennene i samme bestemmelse, ikke minst fordi det kan være en og samme person og fordi det ikke alltid er lett å skille rollene fra hverandre."

- (11) Selv om det altså fremgår av både ordlyd og forarbeider at det har vært meningen ikke bare å ramme bakmennene, men også dem som står på "mottakersiden", har man likevel i rettspraksis vært noe tilbakeholden med å anvende bestemmelsen på det siste. I Rt. 2011 side 1127 vek man således tilbake for å anvende bestemmelsen overfor en person som ved en anledning hadde reist til Ukraina og der tatt barnepornografiske bilder av mindreårige jenter etter forutgående avtale med innehaveren av et fotostudio. I avsnitt 19 i dommen er det uttalt:

"Til tross for disse forskjellene [mellom Palermo-protokollen og den norske gjennomføringsbestemmelsen] er ordlyden i straffebudet utformet med utgangspunkt i forpliktelsen til å kriminalisere menneskehandel i protokollen artikkel 5, jf. artikkel 3, se proposisjonen side 97. På side 63 fremhever departementet at det var 'en vanskelig prosess å utforme definisjonen av menneskehandel under forhandlingene av FN-protokollen, og det byr på utfordringer å utforme et norsk straffebud'. I en slik situasjon må man være forsiktig med å bokstavfortolke ordlyden i straffebudet til den tiltaltes ugunst hvis ikke tolkningen har støtte også i andre tungtveiende rettskildedefaktorer."

- (12) En uttalelse i Ot.prp. nr. 62 (2002–2003) side 97 om hva utnyttelse kunne bestå i, der seksuell utnyttelse ikke var med blant eksemplene, ble videre, i dommens avsnitt 21, tatt til inntekt for at "den ordinære kjøper eller mottaker av enkeltstående handlinger eller tjenester fra et offer for menneskehandel, ikke omfattes av straffebudet".
- (13) Etter en ytterligere gjennomgang av forarbeidsuttalelser som dels uttaler at det ikke er den seksuelle handlingen i seg selv som søkes rammet, og dels problematiserer grensen for utnyttelsesbegrepet, konkluderte førstvoterende i avsnitt 26 med at hun fant det "rimelig klart at kjøp av seksuelle tjenester er en slik handling man ønsket å avgrense mot".
- (14) Denne nokså generelle uttalelsen kan imidlertid ikke leses isolert fra saksforholdet: Det var andre enn gjerningsmannen som hadde misbrukt jentenes sårbare situasjon ved å fremby dem til posering. Rollene som bakmann og mottaker var altså delt, og tiltalen gjaldt mottakeren. Høyesterett var videre nøye med å avgrense sin prinsipielle drøftelse av hva bestemmelsen rammet, til mottak av enkeltstående seksuelle tjenester.
- (15) Vår sak ligger annerledes an, først og fremst ved at domfelte kombinerte rollen som bakmann og mottaker. Lagmannsretten har gitt en omfattende fremstilling av hvordan A

rekrutterte de fornærmede fra Filippinene, hans kjennskap til deres vanskelige bakgrunn, og hvordan de ble truet og utnyttet seksuelt etter at de kom til Norge. Jeg nøyer meg med å nevne at A, etter å ha tilbudt de to kvinnene stilling som au pair, chattet med dem om å ha sex. De talte ham etter munnen av frykt for å miste jobbtilbudet og oppdaget straks etter ankomst til Norge at han mente alvor. De turte ikke å motsette seg dette. A truet blant annet med at familiene deres på Filippinene skulle få vite hva som foregikk, at de ville bli sendt tilbake til Filippinene på egen regning, og at de selv ville bli straffet dersom de gikk til politiet.

- (16) Som det fremgår av den uttalelsen jeg har sitert fra Ot.prp. nr. 62 (2002–2003) side 62, var det særlig muligheten for at bakmann og utnytter kunne være én og samme person, og den omstendighet at det ikke alltid ville være så lett å skille mellom rollene, som var bakgrunnen for ønsket om å la § 224 ramme utnyttaren også. Jeg kan ikke se det annerledes enn at denne saken er et talende eksempel på nettopp dette. Ved å anvende § 224 på forholdet, får man frem nettopp den omstendighet at domfelte her har rekruttert ofrene for å kunne utnytte dem seksuelt. Situasjonen er slik sett parallell med det eksemplet knyttet til tvangsarbeid i sitatet som jeg har gjengitt fra forarbeidene.
- (17) Uttalelsen i Ot.prp. nr. 62 (2002–2003) side 98 om at det "ikke først og fremst" er den seksuelle handlingen i seg selv som rammes, er ikke til hinder for en slik forståelse av bestemmelsen. Den åpner snarere for at dobbeltrollen som bakmann og utnytter skal kunne rammes også når utnyttelsen er av seksuell art.
- (18) Jeg mener derfor at det er korrekt rettsanvendelse å la straffeloven § 224 ramme et tilfelle som det vi står overfor i denne saken.
- (19) A har videre anført at lagmannsretten har anvendt § 224 feil når den ved vurderingen av om de fornærmede var i en sårbar situasjon, har tatt hensyn til de fornærmedes subjektive opplevelse av den situasjonen de befant seg. Lagmannsretten uttaler om dette:
- "[B]åde subjektive og objektive forhold kan tas i betraktning når fornærmedes reelle og akseptable valgmuligheter skal vurderes. Det sentrale må være hva som fremstår som et reelt og akseptabelt valg for den konkrete fornærmede, ikke hva de rent objektive valgmulighetene består i."**
- (20) Jeg mener at lagmannsrettens formulering av sårbarhetskriteriet her treffer godt. Selv om det i Rt. 2006 side 111 i avsnitt 16 uttales at offerets "reelle valgmuligheter" står sentralt, fremgår det også at det må foretas en samlet vurdering av en rekke forhold, blant annet offerets livssituasjon før vedkommende blir utnyttet, og omstendigheter ved den situasjon offeret under utnyttelsen bringes inn i. Offerets subjektive opplevelse av situasjonen hører med i dette bildet.
- (21) Lagmannsrettens rettsanvendelse er følgelig korrekt når den også legger vekt på hvordan de fornærmede selv opplevde situasjonen. Jeg nevner for ordens skyld at lagmannsretten har funnet det bevist at As forsett også omfattet dette.
- (22) Jeg tar til slutt for meg spørsmålet om straffeloven § 224 og § 193 kan anvendes i konkurrans i et tilfelle som dette, slik lagmannsretten har gjort. Straffeloven § 193 setter straff for den som skaffer seg eller en annen seksuell omgang ved misbruk av stilling, avhengighetsforhold eller tillitsforhold.

- (23) Mens § 224 retter seg mot det å misbruke noens sårbare situasjon for å utnytte vedkommende til blant annet seksuelle formål, retter § 193 seg mot seksuell omgang som oppnås ved misbruk av blant annet avhengighetsforhold. I motsetning til hva som gjelder for § 193, er det altså ikke den utnyttelsen som misbruket resulterer i, som er kjernen i det straffbare etter § 224, men det misbruket som leder frem til utnyttelsen.
- (24) A har både brakt de fornærmede inn i en situasjon der han kunne utnytte dem seksuelt, og gjennomført sitt forsett i så måte. Den samlede straffverdigheten ved forholdet kommer da best frem ved å anvende begge straffebud i konkurrans.
- (25) Jeg er altså kommet til at det heller ikke her hefter feil ved lagmannsrettens rettsanvendelse, og at anken må forkastes.
- (26) Jeg stemmer for denne

D O M :

Anken forkastes.

- (27) Dommer **Normann:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (28) Dommer **Skoghøy:** Likeså.
- (29) Dommer **Matheson:** Likeså.
- (30) Dommer **Gjølstad:** Likeså.
- (31) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

Anken forkastes.

Riktig utskrift bekreftes: